

De hernieuwde aandacht voor duurzaamheid, die ruim vijf jaar geleden is ingezet, begint te resulteren in een golf van hoogwaardige projecten. Daarbij ligt de nadruk vaak op bouwkundige maatregelen die de impact op het milieu minimaliseren. Dat veel duurzame ambities in de praktijk blijven steken in goede bedoelingen, komt echter niet door een gebrek aan technische kennis. De sleutel tot een succesvol resultaat ligt in het veranderen van het achterliggende proces.

Auteur Alijd van Doorn

benadering van duurzaamheid terug. Wanneer voor eigen gebruik wordt gebouwd, ligt daarbinnen een extra accent op het functionele aspect van duurzaamheid, waaronder flexibiliteit en gezondheid. Scholen en zorginstellingen vallen in deze categorie. Een voorbeeldproject is de Haagse Hogeschool in Delft.

Bij opdrachtgevers die voor de markt bouwen, ligt de nadruk op de technische duurzaamheid van het gebouw, die wordt gekwantificeerd in een certificaat of energieprestatie. Een aansprekend voorbeeld is het project TransPort op Schiphol van Paul de Rooter, dat voor de markt is ontwikkeld door Schiphol Real Estate.

Wanneer opdrachtgevers voor zichzelf ontwikkelen, is er meer ruimte voor de onderscheidende esthetische aspecten van duurzaamheid. Dit geldt voor zowel commerciële als publieke opdrachtgevers. We zien dit bijvoorbeeld terug in

het hoofdkantoor van TNT Post en in dat van het Wereld Natuur Fonds in Zeist.

Het effect voor architecten

Einstein heeft eens gezegd: "Je kunt een probleem niet oplossen met de denkwijze die het heeft veroorzaakt." Duurzame projecten vragen om een andere aanpak van het proces. Een van de effecten van zo'n duurzame procesaanpak is een herziening van de rollen van de actoren in het ontwerpproces, waaronder die van de architect. Vanuit de verbanden tussen het type opdrachtgever, de motivatie om duurzaam te bouwen en de uiteindelijke duurzaamheidsdoelstelling ontstaan de contouren van specifieke segmenten waarbinnen de architect zich onderscheidend kan profileren. Door hier slim op in te spelen ontstaan nieuwe kansen voor de professie.

Het duurzaamheidseffect

Duurzaamheid is een containerbegrip. Daarom zijn er ook zoveel 'groenste gebouwen van Nederland': het is maar net welk blikveld je hanteert. De verschillende benaderingen hangen samen met de nadruk die wordt gelegd op de technische, functionele en esthetische aspecten van duurzaamheid. Onder de eerste categorie vallen in ieder geval alle projecten die het terugdringen van het energieverbruik als hoogste doel hebben. Deze worden dan uitgedrukt in het behalen van een bepaalde EPC, of van een energielabel. Dit blikveld kan worden uitgebreid met het verminderen van de impact van het gebouw op het milieu vanuit andere aspecten, zoals water, materiaal, afval en transport. Dit speelt een rol bij het behalen van een BREEM-label.

Bij een functionele benadering van duurzaamheid ligt de nadruk op aspecten die te maken hebben met gezondheid, binnenklimaat en flexibiliteit. Een esthetische benadering van duurzaamheid gaat meestal gepaard met het toepassen van duurzame ontwerpstrategieën zoals 'Biomimicry' (het nabootsen van de natuur), 'Cradle-to-Cradle' (het sluiten van kringlopen) of 'Superuse' (het hergebruik van bestaande materialen). De esthetische aspecten kunnen zich echte ook beperken tot het voorschrijven of juist afwijzen van herkenbare duurzame elementen, waarvan het toepassen van zonnepanelen of wadi's veel voorkomende voorbeelden zijn.

Motieven om duurzaam te bouwen

Uit een analyse van voorbeeldprojecten die Michiel Rogaar als onderdeel van zijn afstudeeronderzoek naar het programmeren van duurzaamheid heeft uitgevoerd¹ blijkt dat

er verschillende drijfveren zijn om duurzaam te bouwen. Uiteindelijk zijn deze terug te voeren op maatschappelijke en commerciële motieven.

Onder de eerste noemer vallen de persoonlijke overtuiging dat 'het anders moet' en het gebruik van vastgoed om gebruikers bewust te maken van de mogelijkheden daartoe. Het inzetten van het predicaat 'duurzaam' om een gebouw te realiseren met extra aandacht voor het welbevinden en welzijn van de gebruikers, is ook maatschappelijk gemotiveerd.

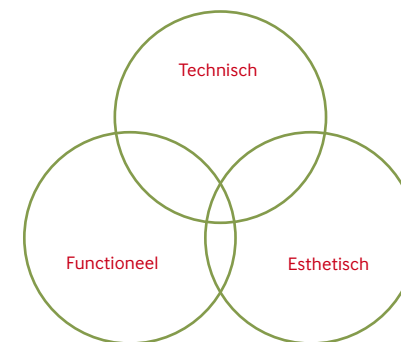
Bij het realiseren van duurzame ambities als onderdeel van het uitvoeren van overheids- of bedrijfsbeleid heeft de opdrachtgever weinig keuzevrijheid, omdat de doelstellingen min of meer zijn opgelegd. De reden om duurzaam te bouwen is vanwege dit politieke karakter slechts indirect maatschappelijk te noemen.

Voor de idealisten onder ons is het wellicht verrassend dat commerciële motieven ook vaak een rol spelen bij duurzame projecten. Deze hebben betrekking op directe inkomsten door het terugdringen van de energielasten enerzijds en het verhogen van de marktwaarde van het vastgoed anderzijds. Indirecte winst ontstaat door het versterken van een positief imago voor de organisatie door het ontwikkelen of gebruiken van duurzaam vastgoed. In de meeste gevallen blijken verschillende soorten motieven gezamenlijk achter de wens te zitten om duurzaam te bouwen.

Verschillende projectbenaderingen

Bij opdrachtgevers die vanuit een maatschappelijk perspectief handelen, zien we in de projecten een omvattende

Verschillende benaderingen van duurzame kwaliteit in het architectonisch ontwerp

Maatschappelijke en commerciële motieven om duurzaam te bouwen

De architect als inspirator

Bij dit profiel past een architect die een onderscheidende visie op duurzaamheid heeft ontwikkeld, die zich bij voorkeur heeft vertaald in een herkenbaar duurzaamheidsconcept. De meest bekende architect die binnen dit profiel past, is waarschijnlijk William McDonough, die samen met zijn partner Michael Braungart het Cradle-to-Cradle-concept ontwikkelde. Nederlandse voorbeelden van architecten die zijn ingehuurd om een project te laden met duurzaamheid zijn Thomas Rau en Paul de Ruiter. Om voor deze rol in aanmerking te komen is het niet noodzakelijk om een boek geschreven te hebben, maar de inspirator moet wel bekend staan als opinion leader binnen het vakgebied. Praktische kennis van duurzaamheid is wenselijk, maar ondergeschikt aan het ontwikkelen van een eigen gedachtegoed vanuit een strategische benadering van duurzaamheid.

De belangrijkste rol van de inspirator binnen het projectteam is om alle partijen mee te krijgen in het realiseren van een duurzaamheidsconcept. In principe is een volledige opdracht daarvoor niet noodzakelijk, zolang de architect als supervisor betrokken blijft. De markt voor dit type architecten bestaat vooral uit opdrachtgevers die voor eigen gebruik bouwen, in zowel de profit- als de non-profitsector. De architect is bij uitstek in staat om deze rol te vervullen. De markt voor een holistische, conceptuele aanpak van duurzame projecten is echter beperkt, en de weg naar de top is lang.

De architect als integrator

Duurzaam ontwerpen vraagt om een grote mate van integratie van bouwkundige en technische kennis. Het vervullen van deze rol past bij de traditionele opvattingen over de architect als bouwmeester. Architecten die zich profileren

3 Danone ontwikkelt in samenwerking met ovg op de Uithof in Utrecht een duurzaam R&D-centrum in het kader van haar Corporate Social Responsibility beleid. Samen met Cepezed is de ambitie geformuleerd om voor het kantoordeel een BREEAM-Excellent-certificering te behalen. Het project zal tevens worden gebruikt als een pilot voor het ontwikkelen van een BREEAM-scoringsmethodiek voor laboratoria in Nederland.

1

1 De Haagse Hogeschool in Delft, een ontwerp van Syb van Breda toen hij werkzaam was bij Royal Haskoning, is als duurzaam schoolgebouw een wervend praktijkvoorbeeld en een gezonde leeromgeving voor de studenten. Fotograaf Michael van Oosten
2 Economische drijfveren en duurzaam vastgoed gaan steeds vaker samen, getuige het TransPort-gebouw op Schiphol door Paul de Ruiter architecten. Fotograaf Pieter Kers

2

als hoeders van het proces, kunnen deze kracht inzetten om opdrachtgevers te helpen hun duurzame ambitie te realiseren. Binnen het projectteam stellen deze architecten zich terughoudend op en laten ze ruimte voor de inbreng van andere experts. De specifieke dienstverlening die deze architecten bij duurzame projecten aanbieden, bestaat uit het opstellen van een duurzaam Programma van Eisen en het uitvoeren van haalbaarheidsstudies. Daarnaast kunnen deze architecten zich onderscheiden door een duurzaam eindresultaat te garanderen zonder overschrijding van planning en budget.

Het type opdrachtgever dat zich hierdoor aangesproken voelt, is de opdrachtgever die vanuit een maatschappelijk perspectief handelt. Zeker wanneer hij niet voor eigen gebruik bouwt, zal hij het beperken van projectrisico's stellen boven een spectaculair eindresultaat. Hij gaat voor 'degelijke duurzaamheid'. En dat is precies wat de integrator biedt. Concurrentie zit vooral in de hoek van de project managers, die actief aan het worden zijn in het ontwikkelen van speciale managementtools voor duurzame projecten.

De architect als specialist

In de meeste duurzame projecten staat de technische kwaliteit centraal. Architecten kunnen hierop inspelen door zich te ontwikkelen als specialist op het gebied van duurzame technologieën of als expert in een bepaalde duurzaamheidslabel. Zo biedt de Dutch Green Building Council de mogelijkheid je te laten scholen tot BREEAM-NL assessor. De meest geëigende markt voor deze architect zijn de professionele opdrachtgevers die ontwikkelen voor de markt.

De architect wordt hier niet aangesteld als visionair, noch als integrator. Hij wordt gevraagd vanwege zijn resultaatgerichte aanpak en het feit dat hij kostenefficiënt kan werken, zodat geen andere duurzaamheidsexperts meer nodig zijn. De belangrijkste concurrenten voor dit type architect zijn de installatieadviseurs, die hun dienstenpakket aan het verbreden zijn in de richting van het duurzame ontwerp en zo ook als 'one-stop-shop' gaan fungeren.

De architect als initiatiefnemer

De opdrachtgever is als initiatiefnemer ook degene die de duurzaamheid van het project bepaalt. In de praktijk blijkt echter dat het bij duurzame projecten ook de architect kan zijn die het initiatief neemt.² Een verklaring hiervoor is dat duurzaamheid voor veel opdrachtgevers onbekend terrein is. Zij zijn op zoek naar betrouwbare partners om hun ambities scherp te stellen en te realiseren. Duurzame projecten bieden voor architecten dus bij uitstek de kans om de eigen positie in het project te bepalen en nieuw werk te creëren. Een actieve houding is hiervoor een vereiste. Vertellen dat je ontwerpen duurzaam zijn vanwege hun hoge culturele waarde is onvoldoende. Om te profiteren van de vraag naar duurzame dienstverlening dient een bewuste keuze te worden gemaakt ten aanzien van de profilering binnen dit werkveld. Vervolgens moeten de juiste kennis en vaardigheden worden gemobiliseerd om de beoogde rol te vervullen, en moet de pr en acquisitie zo zijn ingericht dat het juiste marktsegment wordt bereikt. Met een beetje geluk leidt deze aanpak tot een duurzaam voortbestaan van het architectenbureau.

1 Michiel Rogaar, *Het programmeren van duurzaamheid*, afstudeerrapportage, 2011, eigen uitgave TU Delft.
2 Idem.